

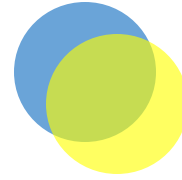
Створення освітнього середовища, вільного від будь-яких форм насильства та дискримінації.

Шляхи виявлення та попередження булінгу в закладі освіти.

STOP BULLYING

Нормативні документи

01

Закон України «Пр освіту»

02

Закон України «Про повну загальну середню освіту»

03

Конвенція ООН про права людини

04

Наказ МОН від 09.01.2019 № 17 "Про затвердження Порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти"

05

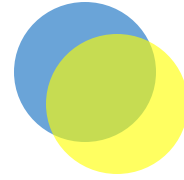
Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» від 18.02.2018 №2657-VIII

06

Лист МОН України 29.01.2019 №1/11-881 «Рекомендації для закладів освіти, педагогічних працівників щодо застосування норм Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)»

Нормативні документи

07

Наказ МОН "Деякі питання реагування на випадки булінгу (цькування) та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти" від 28 грудня 2019 року N 1646.

08

Лист МОН від 20.07.2020 № 1/9-385 "Деякі питання організації виховного процесу у 2020/2021 н.р. щодо формування в дітей та учнівської молоді ціннісних життєвих навичок"

09

Лист МОН від 18.05.2018 № 1/11-5480 "Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству"

10

Лист МОН від 14.08.2020 № 1/9-436 "Про створення безпечного освітнього середовища в закладі освіти та попередження і протидії булінгу (цькуванню)"

11

Закон України від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII "Про запобігання та протидію домашньому насильству"

12

Лист МОН від 18.05.2018 № 1/11-5480 "Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству"

Освітнє середовище

Середовище школи — це місце, де:

- зустрічаються і взаємодіють не лише учні та вчителі, а й батьки, мешканці району, гості школи
- відбуваються не лише уроки, цікаві зустрічі, свята та концерти, але й лекції, семінари, тренінги

Освітнє середовище — це:

- характеристика життя всередині освітнього закладу;
- система впливів і умов формування особистості;
- система можливостей для розвитку особистості у соціальному та просторово-предметному оточенні.

Безпечне освітнє середовище

Конвенція ООН про права дитини вказує на те, що кожна дитина в усьому світі має право жити, рости і бути захищеною від усіх форм насилля.

Завдання освітян робити все, аби сучасні діти могли навчатися без страху і насилля, отримувати ціннісні життєві навички, які відповідають світу що змінюється.

Безпечне освітнє середовище

Насильство над дітьми можна зупинити. Головною метою у закладі освіти є *навчання дітей та дорослих безпечній взаємодії у освітньому процесі*, а також захист дітей від насильства та зловживань з боку однолітків та дорослих (батьків, опікунів або працівників закладів освіти).

Насильство над дітьми - це глобальна проблема, яка стала очевидною лише протягом останніх двадцяти років. Насильство над дітьми ставить під загрозу глобальний розвиток людства. Коли діти стають свідками або жертвами емоційного, сексуального чи фізичного насилля, це завдає шкоди їх здоров'ю, добробуту та майбутньому.

Безпечне освітнє середовище

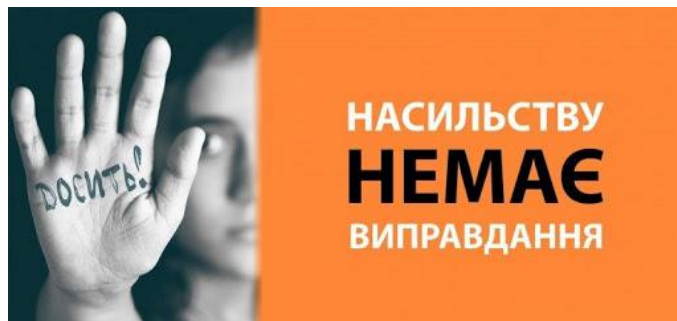

Дані по Україні свідчать, що проблема насилля над дітьми лишається значною мірою недооціненою в країні. Деякі форми домашнього насильства приймаються як соціальна норма, тому ця проблема потребує особливої уваги педагогічних працівників.

Принцип запобігання та реагування на насилля, жорстоке поводження та експлуатацію дітей має бути ключовим у організації освітнього процесу закладу освіти.

У 2019 році Національною поліцією України зареєстровано **566 385** заяв щодо випадків домашнього насильства. Із них 55 929 заяв подано дорослими, а 709 заяв подані особисто дітьми.

Безпечне освітнє середовище

Відповідно до наказу МОН від 9 січня 2019 року № 17, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 12 березня 2019 р. за № 250/33221 «Про затвердження Порядку проведення інституційного аудиту закладів загальної середньої освіти» оцінювання освітніх і управлінських процесів закладу освіти та внутрішньої системи забезпечення якості освіти здійснюється зокрема за напрямом «освітнє середовище закладу освіти», а саме:

- забезпечення комфортних і безпечних умов навчання та праці;
- створення освітнього середовища, вільного від будь-яких форм насильства та дискримінації.

.

Безпечне освітнє середовище

Насильство над дітьми можна зупинити. Головною метою у закладі освіти є навчання дітей та дорослих безпечній взаємодії у освітньому процесі, а також захист дітей від насильства та зловживань з боку однолітків та дорослих (батьків, опікунів або працівників закладів освіти).

19 січня 2019 року набув чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» від 18 грудня 2018 р. № 2657-VIII.

МОН підготувало рекомендації для закладів освіти щодо застосування норм Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» від 18 грудня 2018 р. № 2657- VIII (лист МОН від 29.01.2019 № 1/19-881).

Безпечне освітнє середовище

Щоб визначити, наскільки освітнє середовище безпечне, необхідно поставити собі наступні запитання – і надати на них відповіді:

- чи безпечна територія та приміщення навчального закладу; чи є всі необхідні для освітнього процесу приміщення, чи достатньо вони обладнані;
- чи знають учні та працівники закладу вимоги охорони праці, безпеки життєдіяльності, пожежної безпеки та правила поведінки в надзвичайних ситуаціях;
- чи знають вони, як надавати домедичну допомогу.

Три сторони безпеки освітнього середовища:

01

Психологічна

До психотравмівних ситуацій в освітньому процесі належать:

- конфлікти у ланках «вчитель–учень»
- «учень–учень»
- «учень–батьки»
- проблема адаптації в освітньому середовищі атмосфера конкуренції між однолітками надмірна вимогливість педагогів

02

Екологічна

Екологічно безпечне освітнє середовище — це система психолого-педагогічних умов, впливів і можливостей, які забезпечують захищеність особистості від негативного впливу екологічних чинників, що визначають оптимальність взаємодії зі світом природи

03

Інформаційна

Серед негативного впливу інформації на сучасне освітнє середовище:

- відсутність контролю якості інформації, що породжує проникнення в освітній простір великого обсягу недостовірної інформації
- неконтрольоване проникнення інформації сумнівного, агресивного змісту, яка може сприяти виникненню насильства, булінгу, кібербулінгу тощо

Чотири ознаки безпечного освітнього середовища:

01

Якість міжособистісних взаємин, які визначають:

позитивні чинники:

- довіра
- доброзичливість
- схвалення
- толерантність

негативні чинники:

- агресивність
- конфліктність
- ворожість
- маніпулятивність

02

Захищеність в освітньому середовищі — оцінка відсутності насильства у всіх його видах, формах для всіх учасників освітнього простору.

03

Задоволеність освітнім середовищем — задоволення базових потреб дитини у:

- допомозі та підтримці
- збереженні та підвищенні її самооцінки
- пізнанні та діяльності
- розвитку здібностей і можливостей.

04

Комфортність в освітньому середовищі — оцінка емоцій, почуттів та переживань, що домінують у процесі взаємодії дорослих і дітей в освітньому середовищі закладу.

Безпечне освітнє середовище

Безпечне освітнє середовище забезпечує:

- наявність безпечних умов навчання та праці
- комфортну міжособистісну взаємодію, сприяючи емоційному благополуччю учнів, педагогів та батьків
- відсутність будь-яких проявів насильства та наявність достатніх ресурсів для їх запобігання
- дотримання прав і норм фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки кожного учасника освітнього процесу

Зразкове освітнє середовище

Зразкове освітнє середовище – це відкритий та дружній до дитини простір. Щоб його створити, потрібно комунікувати як з батьками, так і дітьми, просити про зворотний зв'язок й ідеї, як покращити школу.

Школа – це не лише місце для уроків і роботи над собою. Насамперед, це простір, до якого хочеться йти і в якому приємно бути. Також це середовище, в якому учні почувалися вмотивованими, потрібними й вислуханими. Тут культивують здоровий спосіб життя і вчать співпраці.

Окрім того, школа має формувати в учнів навички здорового способу життя, а також усіляко сприяти розвитку відчуття соціальної приналежності та своєї потреби суспільству й рівності з іншими.

Однією із поширених форм
насильства у дитячому
середовищі є

БУЛІНГ

Що стає причиною булінгу в
закладах освіти, як виявити,
попередити та протидіяти
цькуванню, а також правильно
вирішувати конфлікти?

Булінг

Булінг в школі - систематичне, регулярно повторюємое насильство, цькування з боку одного школяра або групи школярів щодо окремого школяра, який не може себе захистити.

Булінг може проявлятися у вигляді психологічного тиску (образи, приниження, погрози, ігнорування тощо) та фізичних знущань (удари, поштовхи, принизливий фізичний контакт, побиття та інше). Не рідко фізичний і психологічний тиск об'єднуються.

**СТОП
БУЛІНГ!!!**

Булінг в цифрах

Скільки дітей страждають від булінгу

В усіх соціальних системах завжди є лідер, середня група і так званий «вигнанець».

У початковій школі діти ще не займаються жорстким булінгом, але вже можуть бути непривітними до інших. Щойно вчитель починає вибудовувати систему конкуренції та пріоритетів — діти починають один одного травити. А справжній булінг почнеться у середній школі — з 10-11 років — вік входження у підліткову кризу.

Обов'язок шкільного психолога, вчителя — виявити лідера, схильного ініціювати цькування інших проводити, вести з ним дружні бесіди, виробляючи толерантність.

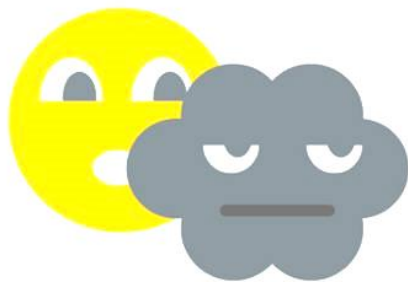
Глобальне опитування про булінг (знуцання у школах)

Кількість респондентів: 2117
дата опитування: 14.04.2016

Чи траплялися з Вами випадки булінгу?
Через які ознаки?

49%
не траплялися

49%
траплялися

52%
зовнішність

7%
стать

5%
орієнтація

5%
етнічна належність

Булінг в цифрах

Глобальне опитування про булінг (знуцання у школах)

Кількість респондентів: 2117
дата опитування: 14.04.2016

Чому відбувається таке явище, як булінг?

37%
дорослі ігнорують

22%
свій варіант

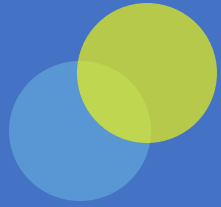
28%
через характер деяких дітей

Найгірше у булінгу те, що він вкрай негативно впливає:

3%
середовище для навчання

88%
емоційний і фізичний стан

Булінг в цифрах

За дослідженнями [UNISEF](#), 40% дітей ні з ким, зокрема і з батьками, не діляться своїми проблемами. Сором'язливі та спокійні діти стають жертвами булінгу вдвічі частіше за однолітків, які відкриті до спілкування. Більшість дітей ображають за те, що вони одягнуті не так, як інші, говорять або поведуться не так, як основна група.

44% дітей, якщо стають свідками булінгу, просто спостерігають, оскільки бояться за себе.

**ЗУПИНИМО
БУЛІНГ
РАЗОМ!**

Булінг - чому?

Чому діти стають жертвами булінгу

- **Знижена самооцінка.** Навіть якщо дитина виявляє її через нарцисизм, надмірну відкритість, зверхність.
- **Атмосфера в класі.** Бувають колективи, створені самотійно або руками вчителя, в яких є дитина-агресор. Вона свідомо шукає слабшого, використовує його як грушу для биття, вирівнюючи свій психологічний стан.
- **Домашня атмосфера.** Дуже часто жертвами булінгу стають діти, яких вдома принижують, знецінюють, ображають. Або є родини, де дитину звикли жаліти - нещасна, хвора, росте без батька...Школа і садок — каталізатор домашніх проблем. Тож, якщо дитина звикла отримати більше уваги до себе, поблажливості батьків, коли вона бідна й нещасна, то вона буде створювати навколо себе таку ж атмосферу і в школі.

Булінг - учасники

Булінг -спостерігачі

- Найменше схвалення переслідування - підсилює страждання жертви і служить підкріпленням для агресора, багато в чому увагу свідків і є мотивом такої поведінки.
- У той же час несхвалення цькування і спроби захистити жертву мають найважливіше значення для дитини, якого ображають.
- Можуть боятися заступитися за жертву і зі страху приєднуватися до агресора - відчувати за це сором, провину, знецінення ситуації і зниження емпатії.
- Чи відчують небезпеку середовища; боятися втратити свій статус, теж стати жертвою і позбутися наявної безпеки

Булінг – агресори

- не визнають відповідальність, звинувачують жертву («Ми просто прикололися», «Нічого такого не робили »,« Він / а сам / а винен / а »,« жартів не розуміє »,« Ми не зобов'язані з ним / нею спілкуватися »і т. д.).
- присвоюється агресивний і неповажний спосіб поведінки з іншими людьми і нехтування правилами (бійки, крадіжки, вандалізм, зберігання зброї, прогули школи, низькі навчальні досягнення, куріння, вживання алкоголю, наркотиків).
- Схильні до депресії. Мають середній або низький рівень самооцінки (вважають себе впливовими, але хочуть зайняти більш високе положення).
- Навчальні успіхи у дітей займаються цькуванням, трохи нижче середньостатистичних показників

Жертви булінга

Найчастіше жертвами булінгу стають діти, які мають:

- Особливості поведінки – замкнуті чи імпульсивні, невпевнені, тривожні.
- Особливості зовнішності – руде волосся, веснянки, мають надмірну худорлявість чи повноту.
- Відсутність досвіду життя в колективі (так звані «домашні» діти).
- Деякі захворювання: заїкання, дислалія (порушення мовлення), дисграфія (порушення письма), дислексія (порушення читання).
- Знижений рівень інтелекту, труднощі у навчанні.
- Високий інтелект, обдарованість, видатні досягнення

Булінг – шляхи виявлення

- Діти, які страждають від булінгу, можуть не хотіти йти до школи або ж можуть плакати, вигадувати хворобу у шкільні дні.
- Вони не беруть участь у спільній класній діяльності, соціальних заходах.
- Часто у дитини змінюється поведінка: вона усамітнюється, поводить себе незвичайно.
- Дитина починає губити гроші або речі, приходить додому у порваному одязі чи з поламаними речами. Коли ви її запитуете, що трапилося - не можуть реалістично пояснити.
- Може почати говорити про те, що кине школу, пропускає заходи, в яких приймають участь інші учні.
- Бажання йти до школи іншою дорогою, аніж та, якою йдуть усі інші діти.

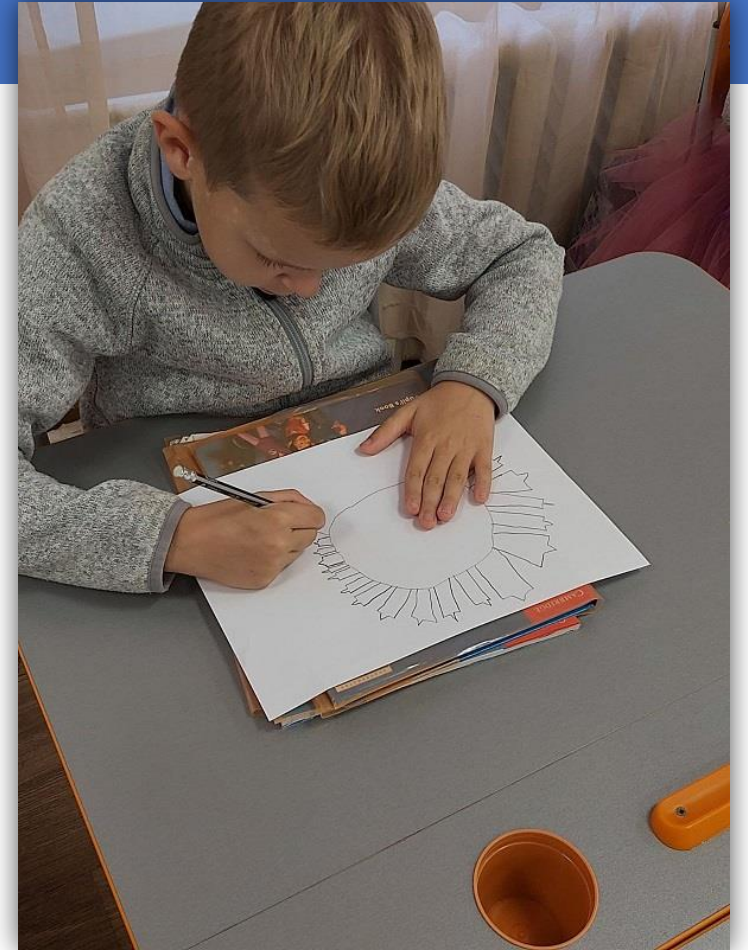

Булінг – шляхи виявлення

Завдання вчителів - відслідковувати ситуацію в класі. Спеціалісти-конфліктологи пропонують дуже корисне завдання, яке допомагає визначити, чи є в колективі діти, які перебувають в ситуації жертви.

Перед початком уроків попросіть кожну дитину на аркуші паперу написати прізвища чотирьох дітей, з якими вона хоче сидіти поруч за партою. А також прізвище того, кого вона вважає своїм найкращим другом. Коли вчитель проаналізує результати, то легко помітить, кого з дітей «забули», не згадали зовсім.

Цей метод має назву «розстановка сил». Завдяки йому можна дослідити комунікацію в колективі й дізнатися, хто в класі жертва, хто агресор, хто є неформальним лідером, а від кого відвернулися однолітки.

Булінг - як допомогти дитині-агресору

Дитині, яка булить інших, увага та допомога потрібна не менше, ніж тій, яка страждає від булінгу:

- Відверто поговоріть з дитиною, з'ясуйте як вона ставиться до своїх дій і як реагують інші діти.
- Уважно вислухайте дитину і зосередьтеся на пошуку фактів, а не на своїх припущеннях.
- Ретельно поясніть, які дії ви вважаєте переслідуванням інших. До них відносяться: цькування, образливі прізвиська, загрози фізичного насильства, залякування, висміювання, коментарі з сексуальним підтекстом, бойкот, публічні приниження, штовхання, плювки, псування особистих речей, принизливі висловлювання або жести.
- Діти, які булять, заперечують це так довго, як тільки можуть. Спокійно поясніть дитині, що її поведінка може завдати шкоди не тільки жертві, а й усім оточуючим. І щодалі це заходитиме, тим гірше булінг впливатиме на всіх учасників.
- Дайте зрозуміти дитині, що агресивна поведінка є дуже серйозною проблемою, і ви не будете терпіти це в майбутньому. Чітко і наполегливо, але без гніву, попросіть дитину зупинити насильство.
- Агресивна поведінка та прояви насильства можуть вказувати на емоційні проблеми дитини та розлади поведінки. Порадьтеся зі шкільним чи дитячим психологом.

Протидія булінгу

Глобальне опитування про булінг (знущання у школах)

Кількість респондентів: 2117
дата опитування: 14.04.2016

Кому Ви розповіли про випадки знущання дітей?

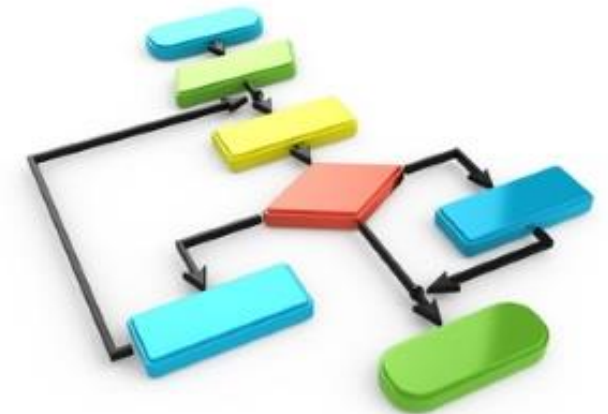
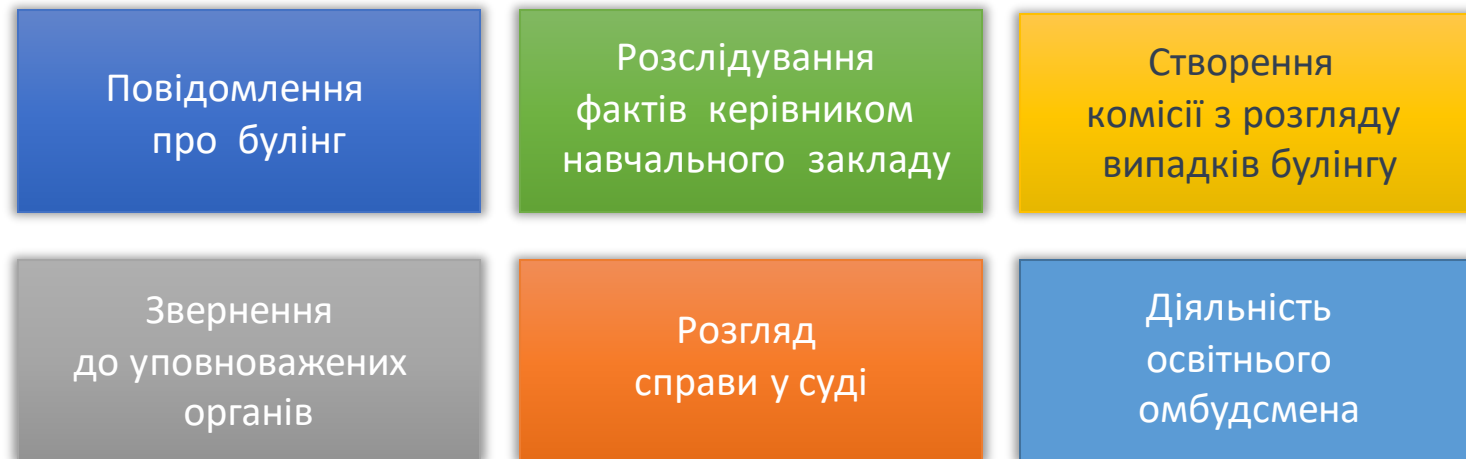

Як реагувати на цькування

Молодші школярі мають неодмінно звертатися по допомогу до дорослих — учителів і батьків. Допомога дорослих дуже потрібна і в будь-якому іншому віці, особливо якщо дії кривдників можуть завдати серйозної шкоди фізичному та психічному здоров'ю.

Старші діти, підлітки можуть спробувати самостійно впоратись із деякими ситуаціями. Психологами було розроблено кілька порад для них.

Булінг - алгоритм вирішення проблеми

Шляхи протидії та попередження булінгу

Для успішної боротьби з насильством у школі:

- Аналізуючи ситуацію, треба з'ясувати, що трапилося, вислухати обидві сторони, **підтримати потерпілого й обов'язково поговорити із кривдником**, щоб зрозуміти, чому він або вона так вчинили, що можна зробити, щоб таке не повторилося. До такої розмови варто залучити шкільного психолога.
- Залежно від тяжкості вчинку можна пересадити учнів, запропонувати вибачитися, написати записку батькам або викликати їх, позбавити учня можливості брати участь у позакласному заході.
- Учням треба пояснити, що **навіть пасивне спостереження за знущаннями і бійкою надихає кривдника продовжувати свої дії**. Свідки події повинні захистити жертву насильства і, якщо треба, покликати на допомогу дорослих.
- Потрібно запровадити **механізми повідомлення про випадки насильства**, щоб учні не боялися цього робити. Ці механізми повинні забезпечувати учням підтримку і конфіденційність, бути тактовними.
- Для успішного попередження та протидії насильству треба проводити **заняття з навчання навичок ефективного спілкування та мирного розв'язання конфліктів**.

ЩО ТАКЕ БУЛІНГ?

Булінг – це не випадок, це систематичне насильство, яке може бути фізичним, психологічним або соціальним. Булінг – це не випадок, це систематичне насильство, яке може бути фізичним, психологічним або соціальним.

Ваш булінг:

- **Фізичний** – удар, поштовх, штовхання, бийка, стискання руки, витягання волосся, пошкодження одягу, школи, речей, пошкодження майна.
- **Психологічний** – образливі прозвища, насмішки, образливі листочки, образливі листочки, образливі листочки, образливі листочки.
- **Соціальний** – виключення з колективу, ігнорування, виключення з колективу, ігнорування, виключення з колективу, ігнорування.
- **Емоційний** – образливі листочки, образливі листочки, образливі листочки, образливі листочки.
- **Експлуатаційний** – використання сили, використання сили, використання сили, використання сили.
- **Експлуатаційний** – використання сили, використання сили, використання сили, використання сили.

Це може бути важко, але це не означає, що ви не можете допомогти.

ЯКЩО ВАША ДИТИНА СТАЛА ЖЕРТВОЮ БУЛІНГУ

- Обговоріть ситуацію з дитиною, вислухайте її.
- Підтримайте дитину, дайте їй знати, що ви її любите, що ви її захищете.
- Зверніться до школи, до вчителів, до психолога.
- Попрацюйте з дитиною, щоб вона могла захистити себе.
- Якщо ситуація не змінюється, зверніться до дорослих.
- Якщо ситуація не змінюється, зверніться до дорослих.

Якщо ви не можете допомогти, зверніться до дорослих.

ЯКЩО ВИ СТАЛИ СВІДКОМ БУЛІНГУ

- Якщо ви стали свідком булінгу, не втручайтесь.
- Якщо ви стали свідком булінгу, не втручайтесь.
- Якщо ви стали свідком булінгу, не втручайтесь.
- Якщо ви стали свідком булінгу, не втручайтесь.
- Якщо ви стали свідком булінгу, не втручайтесь.
- Якщо ви стали свідком булінгу, не втручайтесь.

Якщо ви не можете допомогти, зверніться до дорослих.

Шляхи протидії та попередження булінгу

ЯКЩО ВАША ДИТИНА АГРЕСОР

Я МАЮ ПРАВО Знаю! Дію! Захищаю!

МАСШ ПИТАННЯ?

ЗУПИНИМО БУЛІНГ РАЗОМ!

0 800 213 103

ЗАХИЩАЙ СВОЇ ПРАВА, РАЗОМ З НАМИ!

ГОЛОВНЕ В ЗАКОНІ ПРО ПРОТИДІЮ БУЛІНГУ В ШКОЛАХ

Вперше визначено термін:

Булінг – це моральне або фізичне насильство, агресія в будь-якій формі з метою викликати страх, тривогу і підпорядкувати людину своїм інтересам.

Відповідно до закону №854

Передбачено відповідальність за знуцання:

Моральне або фізичне насильство, агресія	Штраф 340 – 850 грн
Дії з особливою жорстокістю, повторне порушення	Штраф 1700 – 3400 грн
Приховування вчителів факту цькування	Штраф 850 – 1700 грн

За вчинення правопорушення неповнолітнім віком до 16 років – штраф співучаючим батькам

Для успішної боротьби з насильством у школі:

- Усі члени шкільної спільноти мають дійти єдиної думки, що насильство, цькування, дискримінація за будь-якою ознакою, сексуальні домагання і нетерпимість у школі є неприйнятними.
- Кожен має знати про те, в яких формах може виявлятися насильство й цькування і як від нього страждають люди. Вивчення прав людини і виховання в дусі миру має бути включено до **шкільної програми**.
- Спільно з учнями мають бути вироблені **правила поведінки у класі**, а потім загальношкільні правила. Правила мають бути складені в позитивному ключі «як треба», а не як «не треба» поводитися. Правила мають бути зрозумілими, точними і короткими. *Посилання на сайті школи - <https://220school.kiev.ua/students/>*
- Дисциплінарні заходи повинні мати **виховний, а не каральний характер**. Осуд, зауваження, догана мають бути спрямовані на вчинок учня і його можливі наслідки, а не на особистість порушника правил.
- Жоден випадок насильства або цькування і жодну скаргу **не можна залишати без уваги**. Учням важливо пояснити, що будь-які насильницькі дії, образливі слова є неприпустимими. Реакція має бути негайною (зупинити бійку, припинити знуцання) та більш суворою при повторних випадках агресії.

ФАСИЛИТАЦІЯ
ЗАХИСТ
СЕРЕДОВИЩЕ
БЕЗПЕЧНЕ
ОСВІТНЄ
#НАСИЛЬСТВУ-НІ!
=СТОПБУЛІНГ
ПОВАГА ЗАПОБІГАННЯ
ЗАКОНОДАВСТВО
МЕДІАЦІЯ

